

Commissie voor de
milieueffectrapportage

380 kV–hoogspanningsverbinding Diemen–Ens

Toetsingsadvies over het milieueffectrapport

17 december 2024 / projectnummer: 3682

1 Advies over het MER in het kort

De minister van Klimaat en Groene Groei (KGG) en netbeheerder TenneT TSO B.V. (Tennet) willen een nieuwe 380 kV hoogspanningsverbinding realiseren tussen de bestaande hoogspanningsstations Diemen, Lelystad en Ens. Ook worden twee nieuwe hoogspanningsstations aangelegd om de nieuwe verbinding op het bestaande netwerk aan te sluiten. Voor het besluit over het voorkeursalternatief (de voorkeursbeslissing) wordt een milieueffectrapport (MER) opgesteld. De minister van KGG heeft de Commissie gevraagd om een advies over het concept-MER.¹ Tevens wordt in deze fase advies gevraagd aan regionale overheden (regio-advies). Dit regio-advies wordt door de minister van KGG, in overleg met de minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (VRO), meegewogen in de voorkeursbeslissing.

Het MER vormt samen met enkele andere onderzoeken de basis voor een integrale effectanalyse (IEA, zie tekstkader 1). Deze IEA vormt het centrale document voor de te nemen voorkeursbeslissing. De Commissie heeft het concept-MER daarom beoordeeld in relatie tot de concept-IEA.² Waar relevant gaat de Commissie in dit advies ook in op de concept-IEA en de andere onderzoeken, waaronder de Heritage Impact Assessment (HIA)³.

1.1 Wat staat in het concept-MER?

In het concept-MER zijn alternatieven voor de hoogspanningsverbinding uitgewerkt in de vorm van vijf mogelijke corridors⁴ voor een bovengrondse verbinding tussen Diemen en Ens (zie figuur 1). Andere alternatieven, zoals een ondergrondse verbinding, zijn niet onderzocht. Binnen de corridors zijn meerdere deeltracés geselecteerd en is onderscheid gemaakt in deelgebied Zuid en deelgebied Noord. Voor de realisatie van nieuwe hoogspanningsstations in de regio's Almere-Zeewolde en Lelystad zijn meerdere alternatieve zoeklocaties onderzocht.

Hoogspanningsverbinding

Het concept-MER laat zien dat alle alternatieve tracés voor de hoogspanningsverbinding leiden tot (zeer) negatieve effecten, vooral op natuur (gebieden en soorten), landschap, aardkundige waarden en werelderfgoed. Ook op grond- en oppervlaktewater, waterveiligheid, archeologie en leefomgeving en gezondheid kunnen (zeer) negatieve effecten optreden.

---

¹ Eindconceptversie Milieueffectrapport Nieuwe 380 kV-hoogspanningsverbinding Diemen-Ens, 30 augustus 2024. Deze versie van het MER is – samen met de concept-IEA en andere onderliggende onderzoeken – in september 2024 openbaar gemaakt om betrokkenen te informeren en om advies te vragen aan diverse partijen, waaronder de Commissie. In de loop van 2025 zullen het definitieve MER, de IEA en andere onderzoeken ter inzage worden gelegd met de ontwerp-voorkeursbeslissing. Op dat moment is er voor een ieder de mogelijkheid om een zienswijze in te dienen.

² Integrale effectanalyse 380 kV-hoogspanningsverbinding Diemen-Ens, versie 30 augustus 2024.

³ Hoogspanningslijnen door werelderfgoed, Heritage Impact Assessment, Land-id, mei 2024. De HIA wordt gebruikt om het effect van voorgenomen ingrepen op erfgoedwaarden te bepalen.

⁴ Een brede zone (oplossingsruimte) waarbinnen het tracé voor een nieuwe verbinding wordt gezocht.

Het concept-MER beschrijft nog geen voorkeursalternatief. Het voorkeursalternatief wordt gekozen mede op basis van het regio-advies (zie tekstkader 2). Aangegeven is dat uit verdiepend onderzoek moet blijken of een uitvoerbaar tracéalternatief mogelijk is, binnen de afbakening van de onderzochte alternatieven.⁵ Dit verdiepend onderzoek concentreert zich op twee mogelijke deeltracés richting het hoogspanningsstation Ens, namelijk via de Ketelbrug of via de Hanzeplaat.⁶

Hoogspanningsstations

Uit het MER blijkt dat de alternatieve locaties voor de nieuwe hoogspanningsstations vooral leiden tot negatieve effecten op grond- en oppervlaktewater, aardkundige waarden en landschap. Deze effecten leiden volgens de IEA niet tot onbeheersbare risico's. Alleen alternatief L-0 (uitbreiding van het bestaande station Lelystad) valt af vanwege ruimtegebrek. Ook voor de hoogspanningsstations is nog geen voorkeursalternatief gekozen, omdat de locaties daarvan sterk afhankelijk zijn van het hoogspanningstracé.

Tekstkader 1: Integrale effectanalyse (IEA)

De IEA wordt gezien als het centrale document voor bestuurlijke besluitvorming. Op basis van dit document nemen de minister van KGG en de minister van VRO een voorkeursbeslissing.

De IEA bevat een samenvatting van verschillende onderzoeken, waaronder het MER, de Heritage Impact Assessment (HIA), de technische beoordeling en de Maatschappelijke Kostprijbepaling. De IEA bevat de belangrijkste conclusies van de verschillende onderzoeken en een beschouwing van de resultaten. In de samenvatting en het hoofdrapport van de concept-IEA staat voor elk alternatief een inschatting van het risicoprofiel. Naast een neutraal, hoog of zeer hoog risicoprofiel is daarbij vanuit techniek en milieu ook een categorie onbeheersbaar risicoprofiel onderscheiden.

Mede op grond van het MER is in de IEA geconcludeerd dat voor een groot aantal deeltracés sprake is van onbeheersbare risico's. Van deze risico's is de verwachting dat ze vrijwel zeker op gaan treden. Een deel van deze risico's betreft strijdigheid met nationaal en/of Europees beleid, wet- en regelgeving. In deelgebied Zuid komt dit vooral voort uit de effecten op de kernkwaliteiten van de Hollandse Waterlinies (UNESCO werelderfgoed), draadslachtoffers onder vogels rond IJmeer, Markermeer en Gooimeer en verlies van waterbergend vermogen (omdat eilanden aangelegd moeten worden voor hoogspanningsmasten). In deelgebied Noord gaat het vooral om effecten op de kernkwaliteiten van Schokland (UNESCO werelderfgoed) en draadslachtoffers in en rond Ketelmeer, IJsseldelta en Randmeren.

Omdat voor de verschillende deeltracés ook andere onbeheersbare risico's zijn geconstateerd, voornamelijk op het vlak van techniek en maatschappelijke kosten, concludeert de IEA dat er op basis van de beschikbare informatie geen tracé met een beheersbaar risicoprofiel is. Dat betekent dat uit de verschillende deeltracés nog geen uitvoerbaar tracéalternatief kan worden samengesteld.

⁵ In de concept-IEA is aangegeven dat deze verdiepingsslag in de zomer van 2024 zou plaatsvinden. Op dit moment zijn de resultaten hiervan echter nog niet beschikbaar.

⁶ In de concept-IEA is aangegeven dat er voor het laatste deel van het tracé richting Ens, op basis van de huidige beschikbare informatie, geen tracés met een beheersbaar risicoprofiel zijn. Als de verdiepingsslag geen of onvoldoende duidelijkheid biedt voor de keuze van een voorkeurstacé in dit deelgebied, wordt er mogelijk voor gekozen om twee varianten mee te nemen in de voorkeursbeslissing, waardoor een definitieve keuze wordt uitgesteld.

1.2 Wat is het advies van de Commissie?

Het concept-MER is zeer uitgebreid met veel deelrapporten, bijlagen en onderzoeken. Dat geeft zeer veel informatie over mogelijke hoogspanningstracés en locaties voor hoogspanningsstations en de effecten daarvan. In het concept-MER zijn veel mogelijke deeltracés onderzocht. Het is lastig om goed overzicht te krijgen van de verschillende opties en de effecten daarvan. De toevoeging van kaartjes met knelpunten maakt wel duidelijk waar zich de grootste risico's bevinden.

De Commissie signaleert bij de toetsing van het concept-MER dat nog belangrijke informatie ontbreekt. Het aanvullen van die informatie is essentieel om het belang van de leefomgeving volwaardig mee te kunnen wegen bij de voorkeursbeslissing. Het gaat om de volgende punten:

- **Uitvoerbaarheid alternatieven.** Op basis van de informatie in het concept-MER lijkt geen van de alternatieven realiseerbaar. Met de onderzochte deeltracés is dan ook geen uitvoerbaar (voorkeurs)alternatief samen te stellen. De effecten op Natura 2000-gebieden, vogels (draadslachtoffers) en werelderfgoed spelen hier een grote rol in (zie volgende punten). Gezien de omvang en de ernst van deze effecten acht de Commissie de kans groot dat er ook buiten de huidige afbakening van onderzochte alternatieven gedacht en gekeken moet worden.
- **Effecten op natuur.** De effecten op natuur zijn onvoldoende in beeld gebracht, en mogelijk onderschat. Dit is belangrijke informatie om (in de IEA) goed de risico's van elk alternatief in te kunnen schatten. Het gaat vooral om de effecten op beschermde natuurgebieden (Natura 2000) en beschermde vogelsoorten. De effectbeoordeling is niet goed navolgbaar, en het is onduidelijk of het mogelijk is om de negatieve effecten te beperken. Dit is van belang voor de uitvoerbaarheid van de alternatieven.
- **Effecten op werelderfgoed.** Uit de beoordeling van de effecten op werelderfgoederen (Hollandse Waterlinies en Schokland) blijkt nog niet of er maatregelen mogelijk zijn waarmee aantasting van de 'Uitzonderlijke Universele Waarden' (OUV) van werelderfgoed voorkomen kan worden. Ook dit is van belang voor de uitvoerbaarheid van de alternatieven.
- **Samenvatting van het MER.** In het concept-MER ontbreekt een samenvatting van de belangrijkste bevindingen en conclusies van het MER. De samenvatting is vooral van belang voor besluitvormers en insprekers. Daarom verdient dit onderdeel bijzondere aandacht. De samenvatting moet als zelfstandig document leesbaar zijn en een goede afspiegeling zijn van de inhoud van het MER.

De Commissie adviseert deze informatie in het definitieve MER op te nemen, en dan pas een besluit te nemen over de voorkeursbeslissing. De aanvullende informatie is volgens de Commissie niet alleen essentieel voor de voorkeursbeslissing, maar ook voor het regio-advies (zie tekstkader 2). Zonder realistische alternatieven kan de regio immers ook geen definitieve voorkeur uitspreken.⁷

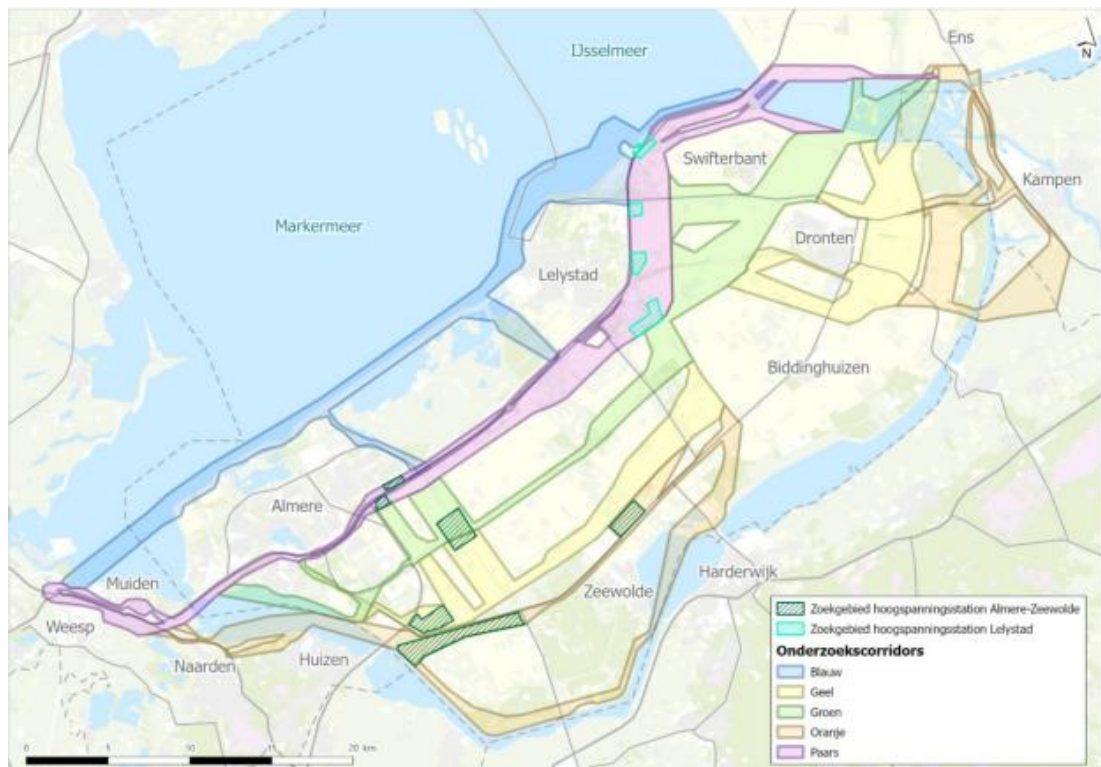
---

⁷ De ontwerp-IEA geeft aan: *Als het regio-advies eenduidig is en past binnen de oplossingsruimte van de IEA, zullen de ministers het advies overnemen. Als er geen eenduidig advies komt, maken de ministers zelf een afweging op basis van de IEA.* De mogelijke oplossingsrichtingen zijn echter nog niet volledig duidelijk zolang de verdiepende onderzoeken niet zijn uitgevoerd en de risico's zijn per regio verschillend. Het is daardoor niet zeker dat de provincies, gemeentes en waterschappen dezelfde voorkeuren, randvoorwaarden en wensen zullen hebben. Het onderzoeken van extra alternatieven kan er juist toe bijdragen dat de regio met een eenduidig advies kan komen.

In hoofdstuk 2 licht de Commissie haar oordeel toe en geeft zij adviezen voor het aanvullen van het definitieve MER. In hoofdstuk 3 geeft ze aanbevelingen voor de planuitwerkingsfase waarin een voorkeursalternatief verder uitgewerkt zal worden en voor vergelijkbare toekomstige projecten.

Tekstkader 2: Het regio-advies

Tennet, de minister van KGG en de minister van VRO vragen op basis van de concept-IEA en de onderliggende onderzoeken advies aan de regionale overheden. Aan de regio wordt gevraagd zich uit te spreken over het voorkeurstracé voor de hoogspanningsverbinding en de voorkeurslocaties voor de hoogspanningsstations. Als het regio-advies eenduidig is en past binnen de oplossingsruimte van de IEA, zullen de ministers het advies overnemen. Als er geen eenduidig advies komt, maken de ministers zelf een afweging op basis van de IEA.

Figuur 1: onderzochte corridors voor de nieuwe tracés en de zoekgebieden voor de hoogspanningsstations (bron: concept-IEA)

Aanleiding MER

Om de energietransitie mogelijk te maken is uitbreiding en aanpassing van het Nederlandse elektriciteitsnet noodzakelijk. De capaciteit van de bestaande hoogspanningsverbinding tussen Diemen en Ens zal na 2030 onvoldoende zijn. Capaciteitsvergroting van de bestaande verbinding is niet mogelijk. Daarom is een nieuwe 380 kV-hoogspanningsverbinding tussen Diemen en Ens nodig en een tweetal nieuwe hoogspanningsstations op deze lijn.

Voor de aanleg van een bovengrondse hoogspanningsleiding met een spanning van 220 kV of meer en langer dan 15 km is volgens bijlage V bij het Omgevingsbesluit een MER nodig (categorie C24). Een plan-MER wordt in de verkenningsfase opgesteld voor de besluitvorming over de voorkeursbeslissing, en omdat een Passende beoordeling nodig is vanwege mogelijke gevolgen voor Natura 2000-gebieden. Later in het proces wordt tijdens de planuitwerkingsfase en ter onderbouwing van het projectbesluit en benodigde vergunningen een project-MER opgesteld.

Rol van de Commissie

De Commissie is onafhankelijk, bij wet ingesteld en adviseert over de inhoud en de kwaliteit van het MER. Zij stelt voor ieder project een werkgroep samen van onafhankelijke deskundigen. Ze schrijft geen milieueffectrapporten, dat doet de initiatiefnemer. Het bevoegd gezag – in dit geval de minister van Klimaat en Groene Groei (KGG), samen met de minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (VRO) – neemt de voorkeursbeslissing. Het resultaat van de toekomstige planuitwerking wordt vastgelegd in een projectbesluit.

Advies over het concept-MER

Het bevoegd gezag heeft de Commissie gevraagd om te adviseren over het concept-MER van september 2024. Deze versie van het MER is – samen met de concept-IEA en andere onderliggende onderzoeken – openbaar gemaakt om betrokkenen te informeren en om advies te vragen aan diverse partijen, waaronder regionale partijen (zie tekstkader 2) en de Commissie. In het voorjaar van 2025 zullen het definitieve MER, de IEA en andere onderzoeken ter inzage worden gelegd met de ontwerp-voorkeursbeslissing. Op dat moment is er voor eenieder de mogelijkheid om een zienswijze in te dienen.

De samenstelling en de werkwijze van de werkgroep van de Commissie en verdere projectgegevens staan in bijlage 1 van dit advies. De projectstukken die bij het advies zijn gebruikt staan op de website. Deze zijn te vinden door nummer [3682](#) op www.commissiemer.nl in te vullen in het zoekvak.

2 Toelichting op het oordeel

In dit hoofdstuk licht de Commissie haar beoordeling toe. Aan deze beoordeling koppelt zij adviezen en aanbevelingen. De adviezen gaan over informatie die volgens de Commissie essentieel is om het milieubelang volwaardig mee te kunnen wegen bij de voorkeursbeslissing. Deze staan in een tekstkader. Aanbevelingen zijn bedoeld om de kwaliteit van de besluitvorming – nu en in de toekomst – te verbeteren. Deze staan niet in een kader.

2.1 Alternatieven

2.1.1 Alternatieven voor de hoogspanningsverbinding

Afbakening onderzochte alternatieven

In het MER zijn alternatieven voor de hoogspanningsverbinding uitgewerkt in de vorm van vijf mogelijke corridors voor een bovengrondse verbinding tussen Diemen en Ens. Binnen de vijf corridors vallen verschillende deeltracés op voorhand af op basis van zeer negatieve effecten. Deze effecten leiden volgens de IEA tot onbeheersbare risico's. Zo valt de blauwe corridor geheel af vanwege de gevolgen voor natuur (draadslachtoffers), techniek en waterkwantiteit.⁸ Ook de oversteken van het IJmeer of Gooimeer en het Ketelmeer en de aansluiting op het

⁸ Hiermee wordt bedoeld op de beperkingen die het Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl) oplegt aan nieuwe landaanwinningen en bouwactiviteiten in het IJsselmeergebied.

hoogspanningsstation Ens leiden tot een sterke inperking van de mogelijke tracés, vanwege gevolgen voor natuur en werelderfgoed.

In haar advies over reikwijdte en detailniveau van het MER⁹ heeft de Commissie gevraagd om ook alternatieven te onderzoeken die uitgaan van een (gedeeltelijk) ondergrondse verbinding en/of gelijkstroomtechnologie, of te onderbouwen waarom dit niet realistisch is.

Hoofdstuk 2 van het MER beschrijft de argumenten waarom het combineren van meerdere hoogspanningsverbindingen, gelijkstroomtechnologie en ondergrondse verbindingen niet zijn onderzocht. Over het algemeen zijn dit technische argumenten. Zo leidt het ondergronds aanleggen tot vermindering van de leveringszekerheid.¹⁰ Ook wordt verwezen naar de uitgangspunten van de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) en het vastgestelde Programma Energiehoofdstructuur (PEH). Daarin wordt in beginsel uitgegaan van bovengrondse aanleg, tenzij blijkt dat een bovengrondse verbinding echt niet mogelijk is. In die gevallen kan worden onderzocht of de verbinding voor een beperkt deel ondergronds kan worden aangelegd. In het concept-MER zijn geen ondergrondse deeltracés onderzocht.

Verdiepende onderzoeken en samenstelling voorkeursalternatief

Uit de concept-IEA (zie box 1) blijkt dat er op basis van de beschikbare informatie geen tracé met een beheersbaar risicoprofiel is. Dat betekent dat uit de verschillende deeltracés nog geen uitvoerbaar tracéalternatief kan worden samengesteld. In de IEA staat dat verdiepend onderzoek moet uitwijzen of binnen de afbakening van de onderzochte alternatieven alsnog een uitvoerbaar tracé mogelijk is. Dit onderzoek concentreert zich op twee mogelijke deeltracés richting het hoogspanningsstation Ens, namelijk via de Ketelbrug of via de Hanzeplaat. De resultaten van het verdiepende onderzoek zullen worden opgenomen in het definitieve MER als onderbouwing van een nog samen te stellen voorkeursalternatief.

Mogelijk leiden de verdiepende onderzoeken ertoe dat binnen de huidige afbakening van (bovengrondse) oplossingen alsnog een uitvoerbaar alternatief kan worden samengesteld. Gezien de omvang en de ernst van de geconstateerde effecten acht de Commissie de kans groot dat er ook buiten de huidige afbakening van alternatieven gedacht en gekeken moet worden:

- Significante gevolgen voor de instandhoudingsdoelstellingen van Natura 2000-gebieden kunnen, als deze niet te mitigeren zijn, ertoe leiden dat de ADC-toets¹¹ moet worden doorlopen. In dat geval moet onderzocht worden of er alternatieven zonder gevolgen of met minder gevolgen bestaan. Daardoor komen mogelijk andere alternatieven in beeld dan de alternatieven die tot nu toe zijn onderzocht.
- Voor Vogelrichtlijn-soorten is verslechtering van de staat van instandhouding niet toegestaan. De natuurwetgeving biedt hier geen ruimte voor derogatie, waaronder een ADC-toets (zie paragraaf 2.2.2 van dit advies).
- Negatieve gevolgen voor de 'Uitzonderlijke Universele Waarden' (OUV) van UNESCO werelderfgoederen zijn niet toegestaan. Het uitgangspunt van UNESCO is dat geen aantasting van de OUV mag optreden. Dit uitgangspunt is rechtstreeks in de

⁹ Advies over reikwijdte en detailniveau van het milieueffectrapport 380 kV- hoogspanningsverbinding Diemen-Ens, 31 mei 2023.

¹⁰ Zie paragraaf 2.4 van het MER voor een toelichting hierop.

¹¹ De ADC-toets bestaat op grond van artikel 10.24 lid 2 van het Besluit kwaliteit leefomgeving uit de volgende vragen: A: is er een alternatieve oplossing voorhanden? D: dient de activiteit een dwingende reden van groot algemeen belang? C: zijn compenserende maatregelen mogelijk om de gevolgen teniet te doen?

Omgevingswet opgenomen. Zowel voor de Hollandse Waterlinies als voor Schokland geldt dat alle onderzochte tracés leiden tot aantasting van deze waarden.

Het meest voor de hand ligt om voor de cruciale deeltracés een ondergrondse verbinding te onderzoeken. Mogelijk kan ook gedacht worden aan andere deeltracés dan tot nu toe onderzocht. In hoofdstuk 6 van het MER komt de optie voor ondergrondse aanleg ter sprake voor een aantal kritieke locaties, zoals langs open water met een Natura 2000-status en rondom de Oostvaardersplassen (om daarmee het aantal draadslachtoffers te beperken) en rond de UNESCO werelderfgoederen Hollandse Waterlinies en Schokland. Nabij Schokland speelt mee dat ondergrondse aanleg leidt tot mogelijke aantasting van archeologische waarden, die eveneens behoren tot de kernkwaliteiten van het werelderfgoed.

De Commissie adviseert om in het definitieve MER een of meerdere tracéalternatieven te beschrijven waarvan kan worden aangetoond dat deze uitvoerbaar is/zijn binnen de randvoorwaarden van Europees en nationaal beleid en wet- en regelgeving. Gezien de omvang en de ernst van de geconstateerde effecten op natuur (gebieden en vogels) en werelderfgoed acht de Commissie de kans groot dat hiervoor ook buiten de huidige afbakening van onderzochte alternatieven gedacht en gekeken moet worden.

2.1.2 Locatiealternatieven voor nieuwe hoogspanningsstations

Onderdeel van het project is de realisatie van twee nieuwe hoogspanningsstations, een in de regio Lelystad en een in de regio Almere-Zeewolde. Voor beide stations zijn in het MER meerdere zoeklocaties (locatiealternatieven) onderzocht. Deze effectbeschrijving en -beoordeling van deze alternatieven zijn voldoende onderbouwd.

Uitbreiding van de capaciteit van de bestaande stations in Diemen en Ens is in het MER alleen meegenomen voor zover nodig voor dit voornemen. De uitbreidingen die nodig zijn voor andere verbindingen (bijvoorbeeld Ens-Vierverlaten) zijn niet meegenomen.

Uit de IEA volgt dat de locatiealternatieven over het algemeen niet leiden tot onbeheersbare risico's. Alleen het alternatief L-0 (uitbreiding van het bestaande station Lelystad) lijkt (ruimtelijk) niet mogelijk. Voor de locatie van de stations is nog geen voorkeursalternatief gekozen. De locaties zullen mede afhangen van het gekozen voorkeursalternatief voor de hoogspanningsverbinding.

2.2 Natuur

De effecten op de natuur zijn beoordeeld in het deelrapport natuur en bijlagen daarbij. Hierin wordt aandacht besteed aan de effecten op Natura 2000-gebieden, het Natuurnetwerk Nederland en overige provinciaal beschermde (weidevogel)gebieden, bedreigde en beschermde soorten en biodiversiteit in algemene zin.

Hoewel het deelrapport veel informatie bevat over de effecten op natuur, constateert de Commissie dat op een aantal punten nog essentiële informatie voor de besluitvorming ontbreekt. Deze constatering heeft met name betrekking op de gevolgen van barrièrewerking en draadslachtoffers voor vogels, zowel op gebiedsniveau als populatieniveau.

De andere gevolgen, waaronder de gevolgen van de hoogspanningsstations, acht de Commissie op dit detailniveau voldoende en correct beschreven. Hiervoor heeft zij in de volgende paragrafen wel enkele aanbevelingen voor het vervolgproces.

2.2.1 Navolgbaarheid effectbeoordeling Vogelrichtlijngebieden

Wat betreft de beoordeling van de gevolgen voor onder de Vogelrichtlijn aangewezen Natura 2000-gebieden (Vogelrichtlijngebieden) heeft de Commissie de volgende opmerkingen:

- Het gehanteerde gemiddeld aantal draadslachtoffers per kilometer is niet navolgbaar onderbouwd, en mogelijk te optimistisch. Niet aangegeven is in hoeverre vogelconcentraties en de ligging van tracés tussen foerageerlocaties en slaap- en rustplaatsen dit gemiddelde beïnvloeden. Ook is niet aangegeven waarom de gekozen waarden gebaseerd zijn op de studie van Koops (1986).¹²
- De kwetsbare locaties (broeden, foerageren, slapen/rusten) zijn niet op kaart aangegeven. Daardoor kan niet goed beoordeeld worden of de gepresenteerde informatie plausibel en volledig is.
- Onduidelijk is welke invloed de correctie van de aanwezigheid per soort heeft (bijvoorbeeld dat een wintergast of doortrekker drie maanden aanwezig is) en hoe is verzekerd dat dit niet tot forse onderschattingen leidt.
- De Commissie ondersteunt de keuze om de ingeschatte sterfte te toetsen aan de 1%-mortaliteitsnorm¹³, maar stelt vast dat onduidelijk is of de beïnvloede soorten in kwestie zich onder of boven het instandhoudingsdoel bevinden. Deze informatie kan belangrijke aanwijzingen geven over de veerkracht van de populatie.
- Onduidelijk is hoe omgegaan is met de samenhang tussen draadslachtoffers, barrièrewerking en aantasting leefgebied. De laatste aspecten kunnen bijdragen aan verhoogde sterfte.¹⁴ Uit het MER kan ook worden afgeleid dat nog geen rekening is gehouden met cumulatie. De Commissie sluit niet uit dat het betrekken van 'interne en externe cumulatie' leidt tot een andere beoordeling van de alternatieven.

Op basis van het voorgaande is niet uit te sluiten dat het MER een te optimistisch beeld schetst van de aantallen draadslachtoffers en de consequenties daarvan voor Vogelrichtlijngebieden. Ook kunnen voornoemde punten leiden tot een andere vergelijking en rangorde van de onderzochte alternatieven. Hier speelt mee dat bij de beoordeling van de alternatieven gebruik is gemaakt van een vijfpuntschaal. Veel deeltracés scoren daarop zeer negatief (--). Daardoor lijkt het alsof deze niet onderscheidend zijn, terwijl dat wel degelijk het geval kan zijn.

---

¹² Koops, F., 1986. Draadslachtoffers in Nederland en effecten van markering. Rapport KEMA Nederland, Arnhem. In het MER en het deelrapport natuur wordt voor aantallen draadslachtoffers veelvuldig verwezen naar dit rapport dat is opgesteld op basis van onderzoek in de periode rond 1970-1980 voor de Maasvlakte.

¹³ Het is staande praktijk en vaste jurisprudentie dat bij de beoordeling getoetst mag worden aan de 1%-mortaliteitsnorm, ofwel 1% van de natuurlijke sterfte. Bij een lagere sterfte - in cumulatie met andere activiteiten die additionele sterfte veroorzaken - mag de sterfte in beginsel als verwaarloosbaar worden beschouwd.

¹⁴ Om die reden wordt in het Kader Ecologie en Cumulatie (KEC) voor wind op zee bij aantasting leefgebied bijvoorbeeld uitgegaan van 10% extra sterfte.

De Commissie adviseert om in het definitieve MER de beoordeling van de aantallen draadslachtoffers nader te onderbouwen op basis van voornoemde punten. Zij beveelt daarbij aan om de verschillen tussen de alternatieven scherper inzichtelijk te maken, bijvoorbeeld door gebruik te maken van een zevenpuntschaal of de verschillen op een andere manier (visueel) weer te geven.

2.2.2 Gevolgen voor soorten van de Vogelrichtlijn

Alle van nature in Nederland voorkomende soorten zijn beschermd onder de Vogelrichtlijn. De EU-lidstaten hebben de verplichting die soorten op een gunstig niveau te brengen of te houden. Verslechtering van de staat van instandhouding is niet toegestaan. De natuurwetgeving biedt ook geen ruimte voor derogatiemogelijkheden.

Het MER gaat niet in op de additionele sterfte die op populaties van de circa 300 regelmatig in Nederland voorkomende soorten maximaal verwacht kan worden. Daarmee ontbreekt ook informatie over de gevolgen voor de staat van instandhouding. Dit geldt zowel voor het voornemen afzonderlijk als in samenhang met barrièrewerking/aantasting leefgebied door andere (infrastructurele) projecten die leiden tot belangrijke additionele vogelsterfte. Het ontbreken van deze informatie is een belangrijk bezwaar, omdat verslechtering van de staat van instandhouding op voorhand niet kan worden uitgesloten en de effecten per alternatief kunnen verschillen. Op dit moment is ook niet duidelijk of die effecten zodanig gemitigeerd kunnen worden dat die verslechtering alsnog kan worden voorkomen. Deze informatie kan van grote invloed zijn op de beoordeling van de vergunbaarheid van de alternatieven.

De Commissie adviseert om in het definitieve MER in te gaan op de gevolgen voor populaties van vogelsoorten van het voornemen afzonderlijk en in cumulatie met andere relevante ontwikkelingen. Onderbouw daarmee of en in hoeverre sprake is van (cumulatieve) verslechtering van de staat van instandhouding van soorten, zodat duidelijk is in hoeverre alternatieven uitvoerbaar zijn.

2.2.3 ADC-toets

Het MER laat zien dat alle alternatieven leiden tot significant negatieve gevolgen voor vogelsoorten met een instandhoudingsdoel in één of meer onder de Vogelrichtlijn aangewezen Natura 2000-gebieden. Naar verwachting zijn er geen maatregelen om deze effecten te voorkomen. Als dit ook in de (nog op te stellen) Passende beoordeling wordt geconcludeerd, dan moet de ADC-toets worden doorlopen. Dat betekent dat een voorkeursalternatief vanuit het vergunbaarheidsperspectief moet worden gekozen. Daarom is in het MER een doorkijk naar een ADC-toets opgenomen.

De Commissie volgt de redeneerlijn in deze doorkijk, waaronder het waar mogelijk vermijden van open water. Wel beveelt de Commissie aan om in het vervolgproces een helder onderscheid aan te blijven brengen in ornithologisch-ecologische criteria en overige criteria. Aan het laten afvallen van alternatieven/varianten met minder effecten (zoals ondergrondse oplossingen) is een zware bewijslast gekoppeld.

Verder beveelt de Commissie aan om tijdig een verkenning te starten naar de invulling van compensatie, rekening houdend met andere toekomstige energie infrastructuurprojecten en de ontwikkelingen in de kennis over gebieden die een sleutelrol vervullen in het waarborgen van de algemene samenhang van Natura 2000. Planologische bescherming van de gebieden is een mogelijk aandachtspunt.

2.2.4 Stikstofdepositie

Het MER geeft een helder beeld van de verwachten tijdelijke toename van stikstofdepositie waarbij duidelijk wordt dat die voor geen van de alternatieven verwaarloosbaar is.¹⁵ Bronmaatregelen waaronder de inzet van elektrisch of minder vervuilend materiaal en saldering worden genoemd om de emissies te beperken.

De Commissie beveelt aan om in het definitieve MER na te gaan of de additionele tijdelijke depositie van de alternatieven (per saldo) voorkomen kan worden. Ga na in hoeverre de keuze voor een voorkeursalternatief hierdoor kan worden beïnvloed.

2.3 Cultureel erfgoed

De effecten op cultureel erfgoed zijn beoordeeld in het deelrapport 'Cultuurhistorie en archeologie' en in de HIA¹⁶. De HIA richt zich specifiek op de gevolgen voor werelderfgoed. In dit geval zijn de Werelderfgoederen Schokland en Hollandse Waterlinies relevant. De HIA is goed leesbaar en goed geïllustreerd. De inhoud van de HIA leidt tot de volgende kanttekeningen van de Commissie:

- De HIA is in de huidige vorm vooral gebruikt om te beoordelen wat het beste alternatief is, vanuit het perspectief van de effecten op werelderfgoed. Dit leidt tot een relatieve vergelijking van alternatieven. In de HIA worden 'gemiddelde effecten' aangegeven. Voor het beoordelen van de uitvoerbaarheid van de alternatieven is echter van belang wat de absolute effecten zijn, en in hoeverre deze te voorkomen of te mitigeren zijn. Het uitgangspunt van UNESCO en van de Omgevingswet is dat geen aantasting van de OUV mag optreden.
- In de HIA wordt geen onderbouwing gegeven van de keuze van de plekken van waaruit fotomontages zijn gemaakt. Tevens wordt voor zowel de Waterlinies als Schokland niet duidelijk beschreven binnen welke afstanden er visuele effecten te verwachten zijn en boven welke deze verwaarloosbaar worden.
- De HIA gaat ook in op positieve effecten van maatregelen die in het studiegebied kunnen worden genomen. De HIA stelt dat deze effecten tegenover de negatieve effecten staan (p. 74). Deze maatregelen leiden er echter niet toe dat effecten op werelderfgoed worden voorkomen, er kan geen sprake zijn van compensatie.
- Uit de HIA leidt de Commissie af dat geen van de tracéalternatieven uitvoerbaar is zonder effecten op de OUV. Dit geldt zowel voor Schokland als voor de Hollandse Waterlinies.

---

¹⁵ De tijdelijke stikstofdepositie kan afhankelijk van het alternatief op Natura 2000-gebied Naardermeer bijvoorbeeld 0,16 tot 2,29 mol N/ha/jaar bedragen. Op Natura 2000-gebied Veluwe kan het tijdelijk gaan om maximaal 0,78 mol N/ha/jaar.

¹⁶ De HIA is een vaste methodiek die is ontwikkeld door ICOMOS, het adviesorgaan van UNESCO. Een HIA geeft inzicht in de effecten van een voornemen op de Uitzonderlijke Universele Waarde (Outstanding Universal Value, OUV) van het werelderfgoed.

Dat betekent dat nader onderzoek nodig is naar aanvullende maatregelen of andere tracéalternatieven.

De Commissie adviseert om in het definitieve MER in meer detail in beeld te brengen wat de absolute effecten van de alternatieven op werelderfgoed zijn, en met welke maatregelen deze effecten eventueel te voorkomen of te mitigeren zijn. Als aantasting van de OUV niet kan worden voorkomen zal onderzoek naar andere (tracé)alternatieven nodig zijn.

2.4 Integrale effectanalyse (IEA)

De IEA is het centrale document om de alternatieven tegen elkaar af te wegen en te komen tot een voorkeursbeslissing. Het concept-MER (en de overige onderzoeken) vormen de toelichting op en de onderbouwing van de conclusies in de concept-IEA. Illustratief is bijvoorbeeld dat de IEA ook al een publieksvriendelijke samenvatting bevat en het MER niet. In de IEA zijn de bevindingen uit het MER, de HIA en overige onderzoeken samengevat.

De Commissie constateert dat de IEA sterk de focus legt op technische en juridische risico's. Andere thema's krijgen daardoor relatief weinig aandacht in de IEA. Ter illustratie:

- Voor **landschap** is het van belang dat de lezer een beeld krijgt van de keuzemogelijkheden om de effecten te beperken, zoals het voegen naar het landschappelijk hoofdpatroon, het bundelen met bestaande infrastructuur of het wel of niet aanbrengen van knikken in het tracé om specifieke waarden te kunnen ontzien. Visuele informatie ontbreekt in de IEA, zodat de lezer daar een eigen beeld over moet vormen. Dit terwijl de informatie wel beschikbaar is in het deelrapport landschap van het MER.
- De IEA besteedt weinig aandacht aan de effecten op **landbouw**. De realisatie van hoogspanningsverbindingen kan leiden tot beperkingen voor de landbouw, die sterk kunnen verschillen voor bijvoorbeeld akkerbouw, veeteelt en biologische (dynamische) landbouw. Deze effecten kunnen dus medebepalend zijn voor de tracékeuze.

De Commissie beveelt aan om in de definitieve IEA nader in te gaan op aspecten waarvoor niet (uitsluitend) technische en juridische risico's gelden, waaronder de effecten op landschap, landbouw en andere (gebruiks)functies. Deze informatie kan immers ook van belang zijn voor de te maken afwegingen (de voorkeursbeslissing) en voor het regio-advies.

3 Aanbevelingen voor de planuitwerkingsfase en vergelijkbare toekomstige projecten

3.1 Algemeen

Beslissingsondersteunend instrument

Binnen de vijf mogelijke corridors zijn veel mogelijke deeltracés onderscheiden. Dat maakt dat er feitelijk vele tientallen mogelijke tracés ontstaan. In de concept-IEA en het concept-MER is het hierdoor lastig het overzicht van de verschillende opties en de effecten daarvan te bewaren.

Een interactief beslissingsondersteunend instrument, waarmee de verschillende mogelijkheden en de bijbehorende verschillen in effecten snel inzichtelijk te maken zijn, zou hierin kunnen voorzien. Vooral in de verkenningsfase worden veel verschillende opties onderzocht. Daarom kan dit instrument vooral in deze fase goed gebruikt worden om bestuurders en belanghebbenden de nodige inzichten te bieden. Het is daardoor ook zeer geschikt voor gebruik in het regio- en gebiedsproces. De Commissie beveelt aan om dit interactieve instrument te ontwikkelen voor het vervolgproces en vooral voor de verkenningsfase van vergelijkbare projecten.

Ruimtelijk model voor effecten op natuur

Het grote aantal potentiële deeltracés en de manier waarop de effecten op natuur in beeld zijn gebracht leidt tot een groot aantal tabellen in het MER en het deelrapport natuur. Deze geven aan dat over het algemeen (zeer) negatieve effecten mogelijk zijn, vooral vanwege draadslachtoffers (vogels).

Zoals eerder aangegeven zijn de beoordelingen in deze tabellen niet altijd goed navolgbaar en geven ze geen goed inzicht in verschillen tussen deeltracés. Om goed (navolgbaar) inzicht te krijgen in deze verschillen en de mogelijkheden om effecten te beperken kan een (ruimtelijke) modelstudie worden overwogen. Verspreidingsinformatie (zoals ligging kolonies, weidevogelconcentraties en vogelslaapplaatsen) biedt de mogelijkheid om per soort de afstand van tracéalternatieven tot kwetsbare locaties navolgbaar én reproduceerbaar te bepalen en effecten van tracéoptimalisaties te bepalen door het model opnieuw te draaien.

3.2 Landschap en ruimtelijke kwaliteit

Landschap

De effecten op het landschap zijn in het MER en het deelrapport landschap uitgebreid beschreven. De Commissie merkt op dat het landschap niet (mede) sturend is geweest in de alternatievenontwikkeling. In dat geval had het bijvoorbeeld voor de hand gelegen om onderscheid te maken tussen deelgebied 't Gooi en deelgebied Flevoland. De grote verschillen in landschappelijke hoofdpatroon hadden kunnen leiden tot verschillende uitgangspunten, bijvoorbeeld voor het ritme en de vorm van de verbinding.

De effecten zijn op verschillende niveaus bepaald:

- Op tracéniveau: beïnvloeding landschappelijk hoofdpatroon en kwaliteit tracé.
- Op lijnniveau: beïnvloeding gebiedskarakteristiek en beïnvloeding specifieke elementen en hun samenhang.

Hieruit blijkt dat alle tracés leiden tot (zeer) negatieve effecten op verschillende criteria binnen deze niveaus. De effecten van de nieuwe hoogspanningsstations zijn minder groot en beperken zich vooral tot de gebiedskarakteristiek.

Het MER bespreekt mitigatie van effecten enkel in algemene termen. De mogelijkheden voor mitigatie van effecten voor landschap en erfgoed liggen dicht bij elkaar. Voor erfgoed is dit wel uitgewerkt in de HIA en in het deelrapport Ruimtelijke Kwaliteit.

De Commissie beveelt aan om bij de uitwerking van een voorkeursalternatief mogelijke mitigerende maatregelen voor landschappelijke effecten verder uit te werken, dit in samenhang met maatregelen voor erfgoed en ruimtelijke kwaliteit.

Ruimtelijke kwaliteit

De effecten op ruimtelijke kwaliteit (gebruikswaarde, belevingswaarde en toekomstwaarde) zijn goed in beeld gebracht in een deelrapport. De Commissie plaatst hierbij enkele kanttekeningen:

- **Belevingswaarde.** Er heeft geen belevingsonderzoek plaatsgevonden van de huidige en de toekomstige situatie. Bij belevingswaarde wordt getoetst met behulp van de inrichtingsprincipes van Tennenet, omdat, zo stelt het deelrapport (p. 24), er geen referentiesituatie vastgesteld kan worden. Los van het feit dat die referentie er wel is, leidt het toetsen aan de eigen principes tot beperkingen. Elke vorm van maatwerk leidt dan tot een afwijking van de eigen principes en dan mogelijk tot een negatief effect op de belevingswaarde.
- **Toekomstwaarde.** Hierbij wordt een beschouwing gegeven over de afstemming met plannen die in de omgeving spelen. Daarbij is onderscheid gemaakt tussen plannen met een zekere status, zoals onherroepelijk, vastgesteld en in voorbereiding. Enerzijds is het logisch om uit te gaan van plannen met een bepaalde status. Anderzijds mag verwacht worden dat het gebiedsproces dit beeld zal corrigeren. Gemeenten en provincies hebben ook een ruimtelijke strategie op langere termijn. Omdat onduidelijk is hoever vooruit is gekeken bij het onderwerp toekomstwaarde en wat daarin wel en niet is meegenomen, levert dit criterium vooralsnog weinig houvast. Dit terwijl het via grondprijsmechanismen in hoge mate verbonden is met de maatschappelijke kostprijsbepaling (MKBP).¹⁷

De Commissie beveelt aan om voor de te maken keuzes voor een voorkeursalternatief duidelijker aan te geven welke planhorizon gehanteerd wordt en hoe omgegaan wordt met ruimteclaims, die veelal voortkomen uit rijksbeleid, die nog niet in het gebied geland zijn.

---

¹⁷ Planstudie en m.e.r. 380 kV Diemen-Ens, Rapportage maatschappelijke kostprijsbepaling hoogspanningsverbinding, 15 oktober 2024.

3.3 Gezondheid

3.3.1 Magneetvelden

Bij transport van elektriciteit via hoogspanningsverbindingen ontstaan magneetvelden. Magneetvelden zijn mogelijk van invloed op de gezondheid, maar deze risico's zijn onzeker door het ontbreken van causaliteit tussen blootstelling aan magneetvelden en gezondheidseffecten, zoals leukemie bij kinderen. Vanwege deze onzekerheid heeft de Rijksoverheid specifiek voorzorgbeleid geïntroduceerd, dat in 2023 is herijkt. Dit houdt in dat zoveel mogelijk bronmaatregelen worden genomen, en dat zoveel mogelijk wordt voorkomen dat zich binnen de zogenaamde magneetveldzone woningen of andere gevoelige bestemmingen bevinden.¹⁸

Het MER geeft per alternatief aan hoeveel gevoelige bestemmingen zich bevinden binnen de indicatieve magneetveldzone. De verwachting is dat met een beperkte verschuiving van de referentielijn¹⁹, overlap van de indicatieve magneetveldzone met de betreffende woningen en andere gevoelige bestemmingen voorkomen kan worden. In de planuitwerkingsfase zal dit verder worden onderzocht. Omdat in die fase gebruik wordt gemaakt van de meest recente RIVM-handreiking zal de magneetveldzone waarschijnlijk kleiner uitvallen dan de indicatieve magneetveldzone.

Een aandachtspunt voor het vervolg is dat er veel nieuwe ontwikkelingen spelen in het studiegebied, zoals plannen voor woningbouw in Almere en Lelystad. Een deel van deze plannen wordt nu al gezien als autonome ontwikkeling, een deel is daarvoor nog onvoldoende concreet. Deze situatie kan in de volgende fase veranderd zijn.

3.3.2 Geluid

De effecten van geluid zijn voornamelijk relevant in de realisatiefase van de hoogspanningsverbinding en de hoogspanningsstations. Deze effecten zijn beoordeeld in het deelrapport leefomgeving en gezondheid.

De effectbeoordeling is gebaseerd op ervaringscijfers van eerdere onderzoeken. De uitgangspunten hiervoor zijn niet allemaal terug te vinden in het MER en het deelrapport. Zo is onduidelijk of de ervaren hinder door bouwlawaai van de hoogspanningsleiding is gebaseerd op piekgeluid of op gemiddelden. Voor de realisatie van de hoogspanningsstations is de hinder beoordeeld op basis van eerder onderzoek en van grenswaarden uit de Handreiking Industrielawaai en vergunningverlening (HILV) uit 1998.

De Commissie beveelt aan om bij de uitwerking van een voorkeursalternatief (in het project-MER) duidelijke verwijzingen op te nemen naar gebruikte onderzoeken. Laat zien in hoeverre de gehanteerde referentiekaders in het licht van de Omgevingswet nog actueel zijn.

---

¹⁸ Met gevoelige bestemmingen worden bedoeld: woningen, scholen, kinderdagverblijven en crèches, en andere woonvormen waar mensen langdurig verblijven, zoals verpleeghuizen en instellingen voor mensen met een beperking.

¹⁹ De tracéalternatieven zijn in het MER opgenomen als 'corridors', waarbinnen het exacte tracé nog niet is vastgesteld. Voor de effectonderzoeken wordt per corridor gebruik gemaakt van een of meerdere referentielijnen. Dit is een representatieve route voor de nieuwe hoogspanningsverbinding binnen de corridor, maar hoeft dus niet de definitieve locatie te zijn. De corridor vormt de schuifruimte van de referentielijn.

3.3.3 Luchtkwaliteit

Ook de effecten op de luchtkwaliteit zijn voornamelijk relevant in de realisatiefase van de hoogspanningsverbinding en de hoogspanningsstations. Deze effecten zijn beoordeeld in het deelrapport leefomgeving en gezondheid.

Voor het beoordelen van de effecten is als uitgangspunt een verstoringsafstand van 100 meter aan weerszijden van de verbinding aangehouden. Deze afstand is gebaseerd op eerder onderzoek en afgeleid van het principe 'niet in betekenende mate' (NIBM).²⁰ De komende jaren zal de grenswaarde voor de jaargemiddelde concentratie NO₂ worden verlaagd van 40 µg/m³ naar 20 µg/m³. Op dat moment zal ook de NIBM-grens en daarmee de verstoringsafstand fors verlaagd worden. Dit is een aandachtspunt voor uitwerking van een voorkeursalternatief.

---

²⁰ Het "niet in betekenende mate" (NIBM) principe wordt gebruikt om aan te geven dat een project of activiteit slechts een minimale bijdrage levert aan luchtverontreiniging. Concreet betekent dit dat de toename van de concentratie stikstofdioxide (NO₂) en fijnstof (PM₁₀) door het project niet hoger mag zijn dan 3% van de omgevingswaarde voor de jaargemiddelde concentraties.

BIJLAGE 1: Projectgegevens toetsing

Toetsing door de Commissie

De Commissie bestaat uit een werkgroep van deskundigen. Deze werkgroep beoordeelt of het MER de benodigde milieu-informatie bevat en of deze juist is. Als er informatie ontbreekt of onjuist is, beoordeelt de Commissie of zij die essentieel vindt. Dat is het geval als aanvullende informatie in haar ogen kan leiden tot andere afwegingen. Dan adviseert de Commissie de ontbrekende of gecorrigeerde informatie alsnog beschikbaar te stellen, voordat het besluit wordt genomen. Om zich goed op de hoogte te stellen van de situatie heeft de werkgroep het gebied bezocht waar milieugevolgen kunnen optreden. Meer informatie over de [Commissie](#) en over haar [werkwijze](#) vindt u op onze website.

Samenstelling van de werkgroep

Bij dit project bestaat de werkgroep uit:

ir. Zita van Aggelen
dr. Roeland During
drs. Pieter Jongejans (secretaris)
ing. Rob Vogel
ir. Harry Webers (voorzitter)
drs. Rik van de Weerd

Besluit waarvoor dit milieueffectrapport is opgesteld

Voorkeursbeslissing voor een projectbesluit.

Waarom wordt hiervoor een milieueffectrapport opgesteld?

Voor projecten die grote milieugevolgen kunnen hebben, kan in Nederland een milieueffectrapport (MER) vereist zijn. Uit [Bijlage V van het Omgevingsbesluit](#) onder de Omgevingswet volgt om welke projecten het gaat. Voor deze procedure gaat het in ieder geval om het project C24 "aanleg van een bovengrondse hoogspanningsverbinding". Een MER is ook nodig omdat effecten op Natura 2000-gebieden optreden die in een Passende beoordeling moeten worden beschreven. Daarom wordt een plan-MER opgesteld.

Bevoegd gezag besluit

Minister van Klimaat en Groene Groei, in afstemming met de Minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening

Initiatiefnemer besluit

TenneT TSO B.V. en de Minister van Klimaat en Groene Groei

Heeft de Commissie ook zienswijzen en adviezen bij haar advies betrokken?

Het bevoegd gezag heeft de Commissie gemeld dat in deze fase van de procedure geen zienswijzen ingediend kunnen worden.

Waar vind ik de stukken die de Commissie heeft beoordeeld?

U vindt de projectstukken die bij het advies zijn gebruikt, door op www.commissiemer.nl projectnummer [3682](#) in te vullen in het zoekvak.

Commissie voor de milieueffectrapportage

A. v. Schendelstraat 760
3511 MK Utrecht

t 030-2347666
e info@commissiemer.nl
w commissiemer.nl

